

Stanisław Hałas SCJ

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II, Kraków
stanha@poczta.onet.pl

SZUKAĆ POKOJU I DĄŻYĆ DO NIEGO (1 P 3,11).
POJĘCIE POKOJU W LISTACH ŚW. PIOTRA

“SEEK PEACE AND PURSUE IT” (1 PE 3:11).

THE CONCEPT OF PEACE IN THE LETTERS OF ST. PETER

STRESZCZENIE

SŁOWA KLUCZE

W Listach św. Piotra, a zwłaszcza w Pierwszym jego Liście, znajdujemy dość oryginalne rozumienie pokoju jako Bożej życzliwości dla tych, którzy są w stanie zrezygnować z zemsty za złe traktowanie ze strony otoczenia. Autor Listu przekonuje o tym swoich adresatów przy pomocy długiego cytatu zaczerpniętego z Psalmu 33 LXX w 1 P 3,10-12. Natomiast Drugi List św. Piotra widzi pokój nieco inaczej. W koncepcji tego Listu pokój określa już bardziej postawę chrześcijan polegającą na najwyższej doskonałości moralnej. Można ją osiągnąć przez głębsze poznanie Chrystusa.

eirēnē, diōkō, epignōsis, pokój, łaska

ABSTRACT

KEYWORDS

In the Letters of St. Peter, and especially in his First Letter, we find an original understanding of peace as God's goodness for those who

eirēnē, diōkō, epignōsis, peace, grace

resist taking revenge for the bad treatment they have received from a malevolent environment. The Author of the Letter convinces his addressees with a long citation from Psalm 33 LXX in 1 Pe 3:10-12. The Second Letter of Peter sees peace in yet another light, as an attitude of Christians that is revealed in the highest moral perfection, attainable through a profound knowledge of Christ.

Określenie pokoju *eirēnē* znajdujemy 5 razy w obydwóch listach św. Piotra: trzy razy w pierwszym i dwa razy w drugim liście. Nie jest to liczba szczególnie wyróżniająca, nawet jeśli się weźmie pod uwagę częstotliwość względną w stosunku do liczby słów danego Listu¹. Znacznie większa jest ona np. w Liście do Efezjan, większa jest także w listach Pawłowych. Słowo *eirēnē* występuje zarówno na początku, jak i pod koniec każdego z listów Piotrowych w pozdrowieniu i życzeniu końcowym, podobnie jak w innych listach Nowego Testamentu. Znajduje się również w środku Pierwszego Listu św. Piotra w 3,11 i od tego tekstu rozpoczniemy nasz przegląd.

1. ZABIEGAĆ O POKÓJ (1 P 3,11)

Jest to najciekawsze sformułowanie na temat pokoju w Listach św. Piotra. Zachęca ono każdego adresata:

¹ W komputerowym programie do badań biblijnych *BibleWorks* jest funkcja Detailed Statistics, która pokazuje liczbę wystąpień danego słowa biblijnego w poszczególnych księgach. Aby uzyskać częstotliwość względną, a więc liczbę wystąpień danego słowa w stosunku do wszystkich słów danej księgi biblijnej, należy wybrać opcję: %: (hits in the book) / (words in the book).

„Niech szuka pokoju
i zabiega (*diōksatō*) o niego” (1 P 3,11).

Użyty tu czasownik *diōkō* oznacza najczęściej pościg za kimś, aby go ukarać. Oznacza więc prześladowanie i taki jest najczęstszy sens tego czasownika. W tekstach biblijnych chodzi zwykle o prześladowania, które spotykają ludzi sprawiedliwych, o których kilkakrotnie mówi się np. w Mateuszowym Kazaniu na Górze (5,10-12.44). Słowem tym jest również wielokrotnie określona początkowa wrogość Pawła w stosunku do chrześcijan (Dz 9,4-5; 22,4.7-8; 26,11.14-15; 1 Kor 15,9; Ga 1,13.23; Flp 3,6). W przypadku tego ostatniego oznacza ono ściganie wyznawców Chrystusa z wielkim osobistym zaangażowaniem nawet poza granicami Palestyny, np. w Damaszku. Jak wiadomo, Paweł wystarał się o pełnomocnictwo arcykapłana, aby mógł wykrytych chrześcijan aresztować i doprowadzić przed sąd w Jerozolimie. Jego wielkie zaangażowanie Dzieje Apostolskie opisują jako żądę prześladowania i zabijania: „dyszał żądzą zabijania uczniów Pańskich” (Dz 9,1).

Słowo *diōkō* jest w Biblii wiernym odpowiednikiem hebrajskiego *rdp*, które również oznacza najczęściej pościg za wrogiem (np. Rdz 14,14-15; Joz 2,7). To jest podstawowe i najczęstsze znaczenie tego czasownika. Imiesłowem *rōdēp* określa się prześladowców i wojowników ścigających nieprzyjaciela (np. Joz 2,7.16.22 itd.)². Napotykamy jednak również i na sens przenośny tego słowa, np. w Ps 23,6; 38,11; Prz 15,19, a zwłaszcza w Ps 34 (LXX 33),15, który jest cytowany w analizowanym przez nas tekście 1 P 3,11. Sens przenośny polega na tym, że nie chodzi o dosłownie rozumiany pościg za wrogiem, lecz analogiczne do uporczywego pościgu mocne przyłgnięcie do pewnych wartości moralnych, np. pokoju, jak w przypadku wspomnianego Ps 33 (LXX).

² Por. Koehler – Baumgartner – Stamm, *Wielki słownik, sub voce*.

Chodzi więc, zarówno w Psalmie 33, jak i 1 P, o dołożenie wszelkich starań, aby osiągnąć upragniony pokój.

Nasz tekst z 1 P nie jest wprawdzie jedynym w Nowym Testamencie tego rodzaju sformułowaniem, gdyż analogiczne znajdziemy również w Rz 14,19; Hbr 12,14, a także 1 Tes 5,15 (*to agathon diökete*), 1 Kor 14,1 (*diökete tēn agapēn*) i Rz 12,13 (*tēn filoksenian diökantes*). W 2 Tm 2,22 Paweł zachęca, by zabiegać o takie postawy chrześcijańskie, jak biblijnie rozumiana sprawiedliwość³, wiara, miłość i pokój: *diöke de dikaiosynēn, pistin, eirēnēn*. Metaforyczne użycie czasownika *diökō* jest w Nowym Testamencie znacznie częstsze niż w Starym⁴. Oznacza bardzo usilne dążenie do pokoju i wskazuje na wielki wysiłek, aby go osiągnąć.

Należy jeszcze zwrócić uwagę na to, że nasze wyrażenie znajduje się w szczególnym miejscu Pierwszego Listu św. Piotra, a mianowicie w najdłuższym cytacie starotestamentalnym, który znajdujemy w wierszach 3,10-12. Obejmuje on całe trzy wiersze Listu i jest porównywalny jedynie z wcześniejszym zestawem cytatów na temat kamienia odrzuconego przez ludzi, a wybranego przez Boga w 1 P 2,6-8. Zauważono, że cytaty te wyznaczają w strukturze literackiej Listu zakończenia ważnych jego części: pierwszej na temat godności chrześcijańskiego powołania (1 P 1,3-2,10) i drugiej parenetycznej – na temat postawy chrześcijan w środowisku pogańskim (1 P 2,11-3,12)⁵. Należy wziąć pod uwagę ten fakt, aby należycie rozumieć funkcję cytatu w tekście naszego Listu oraz dokładne znaczenie użytego w nim zwrotu *diökō eirēnēn*.

³ Na pewno *dikaiosynē* w Biblii nie oznacza tylko sprawiedliwości w dzisiejszym rozumieniu legalistycznym, lecz ma szerszy zakres znaczeniowy, por. Bobryk, „Pojęcie”, 83. Specyfikę znaczenia widać np. we zwrocie „być sprawiedliwym wobec Boga” (np. Łk 1,6).

⁴ W tekstach ST trzykrotnie napotykamy na zwroty *rdp cedāqāh* (Prz 11,19; 15,9; 21,21; por. Iz 51,1) oraz dwukrotnie na *rdp tōb* (Ps 23,6; 38,21).

⁵ Elliott, *1 Peter*, 601; por. Hałas, *Pierwszy List św. Piotra*, 240.

Jaki jest więc dokładny odcień znaczeniowy terminu *eirēnē* w tekście Pierwszego Listu św. Piotra? Okazuje się, że pojęcie pokoju jest w nim ściśle powiązane z głównym tematem paretazy, jakim jest zachęta do powstrzymania się od agresywnej reakcji na obraźliwe traktowanie ze strony pogańskiego otoczenia. Główną uciążliwością adresatów 1 P jest bowiem niechęć i uprzedzenia pogańskiego środowiska ze względu na inne przekonania i moralność, a uprzedzenia te przejawiają się przede wszystkim w obraźliwym odnoszeniu się do chrześcijan w ówczesnej Azji Mniejszej pod koniec I wieku. W treści naszego Listu znajdujemy wielokrotne aluzje do tego problemu (1 P 1,6; 2,1; 2,18-22; 3,16; 4,3-4.14). Interpretacja męki Chrystusowej jako odrzucenia doskonale współgra z sytuacją chrześcijan odrzuconych przez pogan, por. obraz kamienia odrzuconego przez budujących, lecz wybranego i wywyższonego przez Boga (2,4-8). W tym sensie określani zostali przez autora Listu jako wygnańcy (*paroikoi* w 2,11 i *paroikia* w 1,17)⁶.

Cała zaś perykopa, w której znajduje się do kluczowe dla nas określenie pokoju, jest usilnym wezwaniem, aby „nie odpłacać złem za zło ani obelgą za obelgę” (3,9). Właśnie do tego rodzaju słownej zemsty odnoszą się słowa cytowanego przez autora Listu Psalmu 33 LXX: „Niech wstrzyma język od złego/ i wargi, by nie mówić fałszywie” (Ps 33,15 → 1 P 3,10). W podobnym sensie rozumie także autor naszego Listu dalsze zacytowane słowa tego Psalmu: „Niech odwróci się od zła/ a czyni dobro” (1 P 3,11).

Określenia *zło* i *dobro* (*kakon*, *agathon*) są bardzo lubiane przez naszego autora i często się nimi posługuje w swoim liście: po 5 razy. Jeszcze bardziej charakterystyczne są dla niego złożenia *agathopoieō/kakopoieō* występujące kilkakrotnie w jego Liście (1 P 2,12-15.20; 3,6.17; 4,19), podczas gdy w pozostałych księgach biblijnych bardzo rzadko⁷.

⁶ Por. Elliott, *1 Peter*, 104; Hałas, *Pierwszy*, 110-111.

⁷ Por. Hałas, *Pierwszy*, 184-185.

W kontekście naszego Listu wskazują na nienaganną postawę chrześcijan wobec niechętnego i często nawet złośliwego środowiska. Wskazują, że wobec wrogości otoczenia należy nie tylko powstrzymać się od złośliwych reakcji, lecz także czynić dobro. Odnosi się to w szczególności do dobrego i życzliwego odnoszenia się w mowie.

2. POKÓJ JAKO NAGRODA ZA REZYGNACJĘ Z MŚCIWOŚCI

Tak więc usilne zabieganie o pokój oznacza, w kontekście naszej perykopy, dobroć i życzliwość okazywaną nawet ludziom nieżyczliwym i złośliwym, jak pogańskie środowisko adresatów naszego Listu. Polega na powstrzymaniu się od „złej i fałszywej mowy”, na co wyraźnie wskazuje wiersz 3,10, i życzliwej postawie nawet wobec ludzi nieprzychylnych i wrogo nastawionych. Na niej właśnie polega usilne dążenie do pokoju (*diōksatō*), do którego zachęca cytowany przez Piotra tekst Psalmu 33. Wynika to z paralelnie zestawionych, a więc i znaczeniowo podobnych poleceń:

Niech wstrzyma język od zła
i wargi, by nie mówić fałszywie!
Niech się odwróci od zła
a czyni dobro.
Niech szuka pokoju
i dąży do niego (1 P 3,10-11)!

„Szukaniu i dążeniu do pokoju” odpowiada „powstrzymanie mowy od zła” i „czynienie dobra”. Usilne dążenie do osiągnięcia pokoju polega więc, w kontekście naszego Listu, na rezygnacji z wszelkiego rewanzu za nieprzychylność i niechęć ludzi z otaczającego środowiska. Sam zaś pokój polega na Bożej przychylności i życzliwości, której przejawem jest pełne dobroci zwrócenie wzroku i uwagi na tych, którzy są w stanie powstrzymać się od wszelkiej mściwości. Mówią

o tym następnie cytowane słowa Psalmu 33: „gdyż oczy Pana zwrócone na (epi) sprawiedliwych/ a Jego uszy na ich wołanie” (Ps 33,12 → 1 P 3,12).

Zwrócenie oczu, a więc wpatrywanie się w kogoś, jest wyrazem życzliwości i Biblia wielokrotnie opisuje dobroć Bożą za pomocą tego obrazowego określenia, jak np. w Ps 32,18 LXX; 100,6; Syr 15,19; 34,16; Jr 24,6; Ez 20,17. Tym bardziej gdy skierowane są nie tylko oczy, lecz także uszy na błaganie ludzi wierzących, o czym mówi wers paralelny, a więc i analogiczny znaczeniowo. Cała życzliwa uwaga dobrego Boga, posługując się zarówno wzrokiem jak i słuchem, jest ukierunkowana na sprawiedliwych, czyli ludzi unikających obraźliwej mowy, aby ich wspomagać. Taki bowiem, w pełni pozytywny, jest cel Bożej uwagi skierowanej na ludzi prawych, a wynika to choćby z przeciwstawnego sformułowania w kolejnym wierszu cytowanego Psalmu: „oblicze zaś Pana przeciw czyniącym zło”!

O ile Bóg okazuje wyraźny sprzeciw wobec ludzi złych, o tyle jest życzliwy i okazuje swą dobroć sprawiedliwym, a więc w przypadku adresatów naszego Listu tym, którzy powstrzymują się od zemsty, nawet słownej. Właśnie na tej Bożej dobroci i życzliwości polega pokój, o którym była mowa w poprzednim wierszu cytowanego Psalmu. Pokój, o który winni zabiegać starać adresaci Listu i który jest im obiecany, polega przede wszystkim na Bożej życzliwości i dobroci, ponieważ ona gwarantuje chrześcijanom prawdziwe szczęście, o którym mówi początkowy wiersz naszego cytatu: „Kto bowiem chce miłować życie/ i oglądać dni szczęśliwe” (Ps 33,13 → 1 P 3,10).

Polega ono, według słów Psalmu, nie tylko na „szczęśliwych dniach”, lecz także na „życiu”, o którym mówi odpowiadający człon paralelizmu. Otóż życie (gr. *dzōē*, hebr. *hajjim*), posiada w mentalności biblijnej wydźwięk znaczeniowy życia szczęśliwego, pełni życia, a nie np. biologicznego procesu życia rozumianego medycznie, jak my je dziś najczęściej rozumiemy. W dawnych biblijnych czasach tak

medycznego rozumienia życia na pewno jeszcze być nie mogło. Jednak rozumienie życia jako życia szczęśliwego jest jeszcze dziś obecne w popularnym rozumieniu, o czym świadczą używane przez nas zwroty takie jak np. „ale życie!”, „co za życie” itd. Jest też wyraźnie widoczne w wielu tekstach biblijnych, które łączą określenia życia i szczęścia, traktując jako paralelne, a więc podobne znaczeniowo, por. np. Ps 15,11 LXX; 26,13; 40,3 itd.

Aby podkreślić wagę tak rozumianego życia, autor delikatnie zmienił tłumaczenie Psalmu w stosunku do Septuaginty. Zamiast oryginalnego: „pragnie życia – lubi (*agapōn*) widzieć dobre dni” dał „pragnie kochać (*agapan*) życie”. Połączył więc pojęcie „życia” bezpośrednio z czasownikiem *agapan* i ukazał je jako przedmiot subtelnej miłości i pragnienia. W pierwotnym Psalmu natomiast miłość i pragnienie były ukierunkowane bardziej praktycznie na długie, szczęśliwe trwanie ziemskiego życia⁸.

Określeniem analogicznym znaczeniowo do pokoju jest także błogosławieństwo w sensie życzliwego odnoszenia się do innych, aby otrzymać analogicznie rozumiane błogosławieństwo od Boga: „Odpowiadajcie błogosławieństwem (*eulogountes*)/ ponieważ zostaliście powołani, aby odziedziczyć błogosławieństwo (*eulogian* – 1 P 3,9). Autor Listu, nie posługując się w tym miejscu jeszcze słowami Psalmu, celowo łączy błogosławieństwo Boże z błogosławieństwem chrześcijan, rozumianym jako życzliwe odnoszenie się do innych, zwłaszcza niechrześcijan. Jest ono w Piotrowym liście antytezą złego, a nawet obelżywego traktowania ze strony pogan (w. 9). Chrześcijanie są zachęceni, aby nie rewanżowali się analogicznymi obelgami, lecz dobrą, pełną życzliwości mową. W ten sposób zasłużą sobie na Bożą życzliwość, na której polega szczęście, a więc obiecany pokój.

Z pokojem, jako Bożą życzliwością okazywaną chrześcijanom, jest więc nieodzownie związana „pokojowa” i peł-

⁸ Por. Hałas, *Pierwszy*, 242.

na życzliwości postawa chrześcijan, okazywana nawet ludziom o nastawieniu zdecydowanie nieprzyjaznym i wrogim. Na tym polega właśnie cała oryginalność koncepcji pokoju w Pierwszym Liście św. Piotra. Pokój jest darem dobrego Boga, ale przeznaczonym dla tych, którzy sami z wielkim zaangażowaniem i wysiłkiem zabiegają o pokój w swoich relacjach nawet z nieprzyjaznym otoczeniem. Ich zabiegi o pokój mają polegać przede wszystkim na dobrym i pokojowym odnoszeniu się do otoczenia, określonym czasownikiem *eulogeō*, które jest w naszym wierszu wyraźną antytezą do obraźliwego reagowania na doznane obelgi: „Nie odpłacajcie złem za zło,/ ani obelgą za obelgę!/ Przeciwnie odpowiadajcie błogosławieństwem (*eulogountes* – w. 9)!”

W takim kontekście czasownik *eulogeō* na pewno nie oznacza błogosławieństwa w sensie liturgicznym, lecz zwykłe ludzkie słowa pełne życzliwości i dobroci. Jest to więc pierwotny sens zarówno hebrajskiego *brk* jak i jego greckiego odpowiednika *eulogeō*.

Należy jeszcze zauważyć, że cytat Psalmu 33 LXX w Pierwszym Liście św. Piotra jest jedynym w całym Nowym Testamencie. Nie odwołuje się do niego żaden inny autor Nowego Testamentu⁹. Dlaczego więc autor 1 P jako jedyny upodobał sobie właśnie w tym Psalmie i jako jedyny go zacytował, i to aż tak obszernie? Odpowiedzi na pewno należy szukać w treści Psalmu, a zwłaszcza zacytowanego jego fragmentu. A mówi on o Bożej życzliwości i miłości dla tych, którzy stronią od zła, a w szczególności od złej mowy, od czego zaczyna się tekst cytowany przez Piotra: „niech wstrzyma swój język od zła/ i wargi, by nie mówić fałszywie” (Ps 33,14 → 1 P 3,10).

Na tak zdecydowanym zerwaniu ze złem, zwłaszcza w mowie, polega bowiem usilne dążenie do pokoju, do czego zachęca zarówno autor Psalmu jak i autor naszego Listu.

⁹ Por. Hałas, *Pierwszy*, 241.

3. POKÓJ W POZDROWIENIU POCZĄTKOWYM I ŻYCZENIU KOŃCOWYM (1,2; 5,14)

Pokój jest wzmiankowany w Pierwszym Liście św. Piotra jeszcze dwukrotnie: najpierw w preskrypcie (1,2), a później w życzeniu końcowym (5,14). Życzenie pokoju okala zatem treść całego Listu zarówno na początku, jak i na samym końcu. Jest to klasyczny element inkluzji, która opasuje całą zawartość Listu¹⁰. Po dokładniejszym przeanalizowaniu pojęcia pokoju w zawartości Listu, które pokazuje całą swoją wagę i oryginalność, spróbujemy dokładniej zrozumieć, co właściwie autor Listu chciał powiedzieć swoim adresatom, wzmiankując to określenie w tych właśnie miejscach.

Gdy chodzi o pierwsze wzmiankowanie pokoju znajduje się ono, jak już wspomnieliśmy, w pozdrowieniu początkowym. Po przedstawieniu autora („Piotr Apostoł Jezusa Chrystusa”) oraz precyzyjnej i teologicznej charakterystyce jego adresatów, kieruje on do czytelników pozdrowienie: „Niech łaska i pokój zostaną wam obficie udzielone” (1 P 1,2)!

Połączone życzenie łaski i pokoju jest bardzo charakterystyczne dla listów Pawłowych i znajdujemy je we wszystkich jego listach. Ponieważ takiego połączenia nie ma we wcześniejszych pismach biblijnych wydaje się, że jego twórcą jest Paweł¹¹, a późniejsi autorzy je przejęli. Chodzi o Drugi List św. Jana, początek Apokalipsy, a także obydwie Listy św. Piotra.

Okazuje się, że również pojęcie łaski (gr. *charis*) jest bardzo często używane w naszym liście. Dziesięciokrotne użycie tego terminu w stosunkowo krótkim, bo liczącym tylko 5 rozdziałów liście, daje częstotliwość względną taką samą jak w listach Pawłowych. Oznacza w nim miłość i dobroć

¹⁰ Hałas, *Pierwszy*, 359.

¹¹ Por. Villiers, „Peace”, 7. Niektórzy egzegeci chcieliby widzieć w tej formule wpływ pierwotnej liturgii, por. Rosik, *Pierwszy List do Koryntian*, 100. Wydaje się jednak, że to właśnie Pawłowe sformułowanie zostało przyjęte w liturgii.

Bożą¹² okazywaną chrześcijanom, którzy są w stanie odpowiedzieć dobrocią na spotykające ich ze strony nieżyczliwego otoczenia niechęcią, a nawet zniewagi. Widać to może najlepiej w 1 P 2,19-20, który mówi, że na łaskę, czyli szczególną życzliwość ze strony Boga, zasługuje ten, kto ze względu na Boga znosi złe traktowanie ze strony innych nie dopuszczając się mściwego rewanżu: *touto gar charis* (= to właśnie jest łaską, a więc zasługuje na Bożą łaskawość) powtórzone dwukrotnie w tych wierszach¹³.

W tym sensie pojęcie łaski jest znaczeniowo analogiczne do pokoju, który polega przede wszystkim na Bożej życzliwości i wszelkich jej następstwach w życiu chrześcijan¹⁴. Dlatego właśnie św. Piotr już na początku swojego Listu życzy swoim adresatom, aby te dary zostały im udzielone jak najobficiej.

Z kolei na samym końcu Listu, w jego ostatnim zdaniu, znajdujemy następujące życzenie pokoju: „Pokój wam wszystkim, którzy jesteście w łączności z Chrystusem” (*tois en Christō(i)* – 5,14)!

W odróżnieniu od początkowego pozdrowienia, takie życzenie pokoju, umieszczone na samym końcu Listu, nie ma dokładnych odpowiedników w listach Pawłowych. Na końcu niektórych swoich Listów życzy natomiast Paweł opieki ze strony „Boga pokoju” (1 Tes 5,23; Rz 16,20; 2 Kor 13,11; Flp 4,9). Na podobne końcowe życzenia pokoju natrafiamy natomiast w niektórych późniejszych listach Nowego Testamentu (Ef 6,23; 3 J 15). Interesujące jest także określenie tych, którym autor Listu życzy pokoju jako *oi en Christō(i)*. Określenie to przypomina bardzo lubiane przez Pawła określenie *en Christō(i)*, choć takie samo z rodzajnikiem określającym chrześcijan znajdujemy jedynie w Rz 8,1.

¹² Szerszą dyskusję na temat dokładnego znaczeniu terminu w Hałas, *Biblijne słownictwo miłości i miłosierdzia*, 153-157.

¹³ Szersze omówienie w Hałas, *Pierwszy*, 198-199.

¹⁴ Podobną analogię znaczeniową dwóch określeń łaski i pokoju dostrzega w Listach Pawłowych Villiers, „Peace”, 7-8.

W każdym razie w Pierwszym Liście św. Piotra wiąże się ono znaczeniowo z dwoma wcześniejszymi określeniami *en Christō(i)*, które znajdujemy w 1 P 3, 16 i 5, 10. Mówią one o zjednoczeniu chrześcijan z Chrystusem w znoszeniu niezасłużonych zniewag ze strony pogan (3,16) oraz powołaniu do wiecznej chwały w Chrystusie (5, 10). Obydwie te rzeczywistości: zarówno cierpienia znoszone niewinnie w łączności z Chrystusem oraz udział w Jego chwale są podstawowymi elementami naśladowania Chrystusa przez chrześcijan i widać to w szczególnie częstym użyciu tych właśnie terminów w naszym Liście (*paschō* i *pathēma* 16 razy, a *doksa* i *dokszadzō* użyte 14 razy w 1 P)¹⁵.

Autor życzy więc na samym końcu swojego Listu pokoju szczególnie tym, którzy jako chrześcijanie złączyli swój los z Chrystusem w chrześcijańskim znoszeniu przeciwności i nadziei na otrzymanie Jego chwały. Oni są dla autora Listu adresatami, do których szczególnie kieruje swoje życzenie pokoju. Również i w tym końcowym życzeniu widać łączność pokoju z łaską, o której wspomina nieco wcześniej. Ta Boża łaska, czyli Jego miłość, dotyczy tych, którzy wiernie trwają w swoim chrześcijańskim powołaniu. W 1 P polega ono przede wszystkim na głębokim zjednoczeniu z Chrystusem w drodze przez cierpienia do chwały. Właśnie ta postawa gwarantuje prawdziwą łaskę Bożą, w której chrześcijanie powinni wiernie trwać (sens Piotrowego polecenia: *eis hēn stēte* – 5,12)¹⁶. Pokój jest więc w takim kontekście trwałym stanem przyjaźni z Bogiem, do którego zachęca i którego życzy swoim adresatom autor Listu. Dar pokoju jest jednak przeznaczony przede wszystkim dla tych, którzy rezygnują z mściwości w odnoszeniu do swojego nieżyczliwego otoczenia.

Widzimy więc, że pojęcie pokoju ma taki sam sens we wszystkich trzech tekstach 1 P. Choć pozdrowienie początkowe zostało zainspirowane stylem listów Pawłowych, wcale

¹⁵ Por. Hałas, *Pierwszy*, 95.200.

¹⁶ Szersze omówienie tego określenia w Hałas, *Pierwszy*, 354-355.

nie widać w nim innego spojrzenia na rzeczywistość pokoju jako Bożej życzliwości okazywanej szczególnie tym, którzy potrafią zrezygnować z niechęci i mściwości nawet do ludzi nastawionych wrogo. W ten sposób pogłębiona analiza jednego wybranego pojęcia w 1 P może być traktowana jako dodatkowy argument na rzecz jedności całego Listu i jego jednego autorstwa, które niegdyś było podważane¹⁷.

4. INNE ROZUMIENIE POKOJU W 2 P

W Drugim Liście św. Piotra pojęcie pokoju występuje tylko dwa razy: pierwszy raz w preskrypcie (1,2), drugi raz natomiast w poleceniach końcowych (3,14). Gdy chodzi o pierwszą, jest ona w początkowej części identyczna z pozdrowieniem w 1 P: *charis hymin kai eirēnē plēthyntheiē* (1 P 1,2; 2 P 1,2).

Ponieważ tak sformułowanego pozdrowienia nie ma w żadnym innym liście Nowego Testamentu, domyślamy się tutaj wpływu Pierwszego Listu św. Piotra. Pomimo że styl literacki, słownictwo i treść teologiczna Drugiego Listu znacznie się różnią od Pierwszego, w tym początkowym pozdrowieniu widać wyraźny wpływ Pierwszego Listu i prawdopodobnie całej tradycji Piotrowej w Rzymie¹⁸.

Natomiast dalsze rozwinięcie tego pozdrowienia zawiera już typowe dla Drugiego Listu pojęcie *epignōsis*: „przez poznanie Boga i Jezusa, naszego Pana”. List ten używa aż cztery razy tego określenia, przy czym chodzi zawsze o poznanie Boga i Jezusa Chrystusa (2 P 1,2-3.8; 3,18). Pojęcie to, wraz z *gnōsis*, pełni ważną funkcję argumentacyjną w tym liście. Początkowe bowiem wiersze tego pisma rozwijają tę ideę i zachęcają do głębszego poznania Jezusa Chrystusa jako jednej z najważniejszych zalet chrześcijańskich¹⁹. Na pew-

¹⁷ Dokładniejsze omówienie problemu w Hałas, *Pierwszy*, 54-56.

¹⁸ Por. Elliott, *1 Peter*, 40-41.

¹⁹ Por. Neyrey, „Drugi List świętego Piotra”, 1521.

no nie chodzi tylko o poznanie intelektualne, lecz poznanie Osoby, prowadzące do bliskiej zażyłości i przyjaźni. Ta właśnie bliskość i przyjaźń z Jezusem Chrystusem i Bogiem jest środkiem do otrzymania Bożej miłości (*charis*) i pokoju. Pokój jest więc również i tutaj rozumiany przede wszystkim jako owoc głębokiej przyjaźni z Bogiem, która daje poczucie szczęścia i inne dary Boże. Oryginalne jest tutaj powiązanie tego pokoju z głębokim poznaniem i przyłgnięciem do Jezusa Chrystusa.

Drugi raz natomiast pojęcie pokoju występuje pod koniec naszego Listu, w 3,14. Autor zachęca swoich czytelników, aby oczekiwali na przyjście Pana w „pokoju”. Pokój określa więc w tym sformułowaniu postawę chrześcijan, która jest ściśle powiązana z nienagannością moralną. Ta moralna niewinność została w tym liście określona podwójnie jako *aspiloi kai amōmētoi*. Obydwa te określenia znane są dobrze z Pierwszego Listu św. Piotra, gdzie określają niewinność Chrystusa (1 P 1,19). Pierwszy z nich jest określeniem bardzo rzadkim w Biblii i wskazuje na najwyższą doskonałość moralną, która polega na wolności od jakiegokolwiek złego wpływu ze strony niemoralnego środowiska (por. Jk 1, 27). Drugi natomiast kojarzy się brzmieniowo i znaczeniowo z *amōmos*, określającym w tradycji biblijnej zwierzęta ofiarne, które nie mogły mieć żadnej fizycznej skazy. W kontekście natomiast 2 P, podobnie zresztą jak i w 1 P 1,19, posiada sens doskonałości moralnej²⁰. Obydwa więc określenia wskazują na najwyższą doskonałość moralną.

Na takiej właśnie moralnej doskonałości i nienaganności polega pokój, który powinien cechować chrześcijan w oczekiwaniu na przyjście Pana. Jest to więc odcień znaczeniowy znacznie się różniący od Pierwszego Listu, w którym pokój był Bożą życzliwością dla tych, którzy potrafia się wstrzymać od złośliwego rewanzu za doznane obrazy i upokorzenia. W Drugim natomiast Liście św. Piotra pokój jest już bar-

²⁰ Por. Hałas, *Pierwszy*, 114-115.

dziej cechą chrześcijan, który można otrzymać przez głębsze poznanie Jezusa Chrystusa i który polega przede wszystkim na doskonałości moralnej.

BIBLIOGRAFIA

- Bartnicki R., „W trosce o czystość wiary (Drugi List św. Piotra)”, *Ewangelia św. Jana. Listy Powszechne. Apokalipsa* (Wprowadzenie w Myśl i Wezwanie Ksiąg Biblijnych 10; Warszawa: ATK 1992) 142-155.
- Bobryk G., „Pojęcie *caddiq* i *rasza'* na tle starożytnego Bliskiego Wschodu i w Starym Testamencie – znaczenie ogólne”, *Nie wstydzę się Ewangelii. Księga pamiątkowa dla biskupa profesora Zbigniewa Kiernikowskiego w 65. rocznicę urodzin* (red. W. Chrostowski) (Warszawa: Vocatio 2011).
- Czerski J.M., *Literatura epistolarna Nowego Testamentu. II. Listy deuteropawłowe, List do Hebrajczyków, listy katolickie* (Opolska Biblioteka Teologiczna 146; Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego 2014).
- Elliott J. H., *1 Peter. A New Translation with Introduction and Commentary* (The Anchor Bible; New York, NY: Doubleday 2000).
- Grundmann W., *Der Brief des Judas und der Zweite Brief des Petrus* (Theologischer Handkommentar zum Neuen Testament 15; Berlin: Evangelische Verlagsanstalt 1974).
- Hałas S., *Biblijne słownictwo miłości i miłosierdzia na zderzeniu kultur. Określenia hebrajskie i ich greckie odpowiedniki* (Wydział Teologiczny. Studia 18; Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie 2011).
- Hałas S., *Pierwszy List św. Piotra. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz* (NKB.NT 17; Częstochowa: Edycja Świętego Pawła 2007).
- Koehler L. – Baumgartner W. – Stamm J.J., *Wielki słownik hebrajsko-polski i aramejsko-polski Starego Testamentu* (Prymasowska Seria Biblijna; Warszawa: Vocatio 2008).

Neyrey J.H., „Drugi List świętego Piotra”, *Katolicki komentarz biblijny* (red. J.M. Fitzmyer – R.E. Brown – R.E. Murphy) (Prymasowska Seria Biblijna; Warszawa: Vocatio 2013) 1513-1521.

Villiers de P., „Peace in the Pauline Letters: A Perspective on Biblical Spirituality”, *Neotestamentica* 43/1 (2009) 1-26.

Rosik M., *Pierwszy List do Koryntian* (NKB.NT 7; Częstochowa: Edycja Świętego Pawła 2009).

Ks. STANISŁAW HAŁAS, sercanin, profesor nauk teologicznych, dyrektor Instytutu Nauk Biblijnych Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, kierownik Katedry Egzegezy Nowego Testamentu. Opublikował m.in. komentarz *Pierwszy List św. Piotra. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz* (NKB.NT 17; Częstochowa: Edycja Świętego Pawła 2007) oraz rozprawę *Biblijne słownictwo miłości i miłosierdzia na zderzeniu kultur. Określenia hebrajskie i ich greckie odpowiedniki* (Wydział Teologiczny. Studia 18; Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie 2011).